

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АГРОПРОМИСЛОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

Шквиря Наталя Олександрівна, аспірант
Таврійський державний агротехнологічний університет, м.Мелітополь

Постановка проблеми: Для підвищення ефективності аграрного сектору економіки України та досягнення динамічно стійких показників важлива роль належить інноваційної діяльності, впровадженню інновацій, які здатні забезпечити безперервне оновлення технічної, технологічної, організаційної бази сільськогосподарського виробництва і отримання нової конкурентоздатної продукції.

Важливість проблем впровадження науково-технічних розробок зростає по мірі поглиблення ринкових процесів. В зв'язку з цим виникає необхідність в уточненні і доповненні теоретичних основ інноваційної діяльності в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій: У науковій літературі питанням інноваційних процесів в аграрному секторі приділяється велика увага вчених – економістів. Дацій О.І., Павленко В.О., Сухоруков А.І., Данілов О.Д., Ілляшенко С.М. та ін. здійснюють дослідження в цьому напрямку. Але недостатність вивчення понятійного апарату інноваційної діяльності зумовили вибір теми статті.

Ціль роботи. Вивчення інноваційної діяльності через з'ясування економічної сутності таких понять як „інновація”, „інноваційна діяльність”, „інноваційний процес” та «інноваційний продукт».

Виклад основного матеріалу. Поняття «інновація» вперше з'явилося в наукових дослідженнях культурологів ще в ХІХ віці і означало введення деяких елементів однієї культури в іншу. Звичайно малося на увазі інфільтрацію європейських звичаїв і способів організації в традиційні азійські і африканські

суспільства. І тільки на початку XX століття почали вивчати закономірності технічних нововведень [82].

Основоположником теорії інновацій вважають Й.Шумпетера. У своїй роботі „Теорія економічного розвитку” (1912р.) він вперше розглянув питання нових комбінацій змін в розвитку (тобто питання інновації) і дав повний опис інноваційного процесу. Він розглядав інновацію як нову технологічну парадигму, яка володіє високим потенціалом ринкового проникнення і забезпечує підприємцям додатковий прибуток, що стимулює масові капіталовкладення в нові технології, які знову ж приносять додатковий прибуток. Й.Шумпетер підприємцями називає «господарюючих суб'єктів, функцією яких є здійснення нових комбінацій і які виступають як його активний елемент .

В дослідженнях вітчизняних економістів термін «інновація» став широко застосовуватися з переходом економіки до ринкових відносин. До цього в вітчизняній економічній літературі проблематика нововведень висвітлювалася в рамках досліджень науково-технічного прогресу, розвитку науки і техніки.

Законодавчо закріпленим згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» слід вважати наступне визначення: інновація - новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [71].

Слід відмітити, що загальноприйнятої трактовки поняття „інновації” поки ще не виработано. Не так давно в науковому середовищі стали вживати поняття „інновація”, „інноваційна діяльність”, „інноваційна політика”.

Основною категорією виступає поняття „інновація”. Коли звернутися до науковців, що на їх думку, є інновація, то відповіді будуть різні. Навіть в роботах, що присвячені цьому поняттю, відсутня чітка трактовка. В одних випадках під інноваціями розуміється результат творчої діяльності, спрямований на створення і розповсюдження нових видів виробів, технологій,

способів виробництва. К цьому визначенню близьке формулювання, що тарктує іновацію як своєрідний товар, підготовлений до ринкової реалізації. В даному формулюванні не має узагальнюючої характеристики терміну „іновація”, і вона вважається проміжним, а не кінцевим результатом. В інших випадках під іновацією розуміється використання результату творчої праці для удосконалення продукту, що випускається або процесу його вироблення. Термін «іновація» може мати різні значення в різних контекстах, і вибір їх залежить від конкретних цілей виміру або аналізу.

Вітчизняний науковець Дацій О.І. дає таке визначення терміну „іновація” – проведення зміни в техніці, технології, організації, екології, екноміці, а також у соціальній сфері з метою одрежання екномічного ефекту на основі задоволення певних суспільних потреб [58].

Український науковець Ілляшенко С.М. під іновацією розуміє кінцевий результат діяльності по створенню і використанню нововведень, втілених у вигляді удосконалених чи нових товарів (виробів чи послуг), технологій їх виробництва, методів управління на всіх стадіях виробництва і збуту товарів, що сприяють розвитку і підвищенню ефективності функціонування підприємств, які їх використовують [87].

Г.Д.Ковальов під іновацією розуміє кінцевий результат особливого виду діяльності – іноваційної, в процесі якої створюються (покупаються) і використовуються нововведення. В свою чергу нововведення як результати інтелектуальної діяльності, закінчених наукових досліджень і розробок являються цеглиною великого будинку науково-техічного прогресу [93].

У відповідності з міжнародними стандартами іновація визначається як кінцевий результат іноваційної діяльності, який отримав втілення у вигляді нового або удосконаленого продукту, впровадженого на ринку, нового або удосконаленого технологічного процесу, що викорстовується в практичній діяльності, або у новому підході до соціальних послуг [46].

Аналіз приведених вище визначень терміну «іновація» дозволяє константувати, що розповсюджені два підходи до трактовкі цього поняття.

Сторонники першого підходу, характеризують інновація як зміну. Другий підхід до розуміння поняття «інновація» розгляді її з позиції створення і впровадження конкретних видів техніки, технологій, інших нових продуків та послуг. Але практичне застосування даного підходу ускладнюється відсутністю у його прихильників єдиної точки зору на визначення поняття „інновація” і її основних похідних. Деякі розуміють інновацію як процес, інші як результат.

Розглянувши різні погляди вітчизняних и зарубіжних вчених – економів, ми дійшли до наступного висновку, що інновація відображає певний підйом і виступає рішучою силою якісної зміни об’єктів управління і приносить ефект для організації. Автор дає наступне трактування поняттю „інновація” – кінцевий результат впровадження нововведень, які спрямовуються на якісне перетворення виробництва і невиробничої сфери з метою отримання певної вигоди: підвищення прибутковості виробництва, скорочення витрат підприємства, зростання продуктивності праці, добробуту працівників. Це є отримання економічного, науково – технічного, екологічного і соціального ефектів від впровадження наукових досліджень. Важно відзначити, що характерними властивостями інновації являються: науково – технічна новизна, виробнича застосовність і комерційна реалізуємість.

Пристаючі до аналізу інноваційної діяльності в аграрному секторі, необхідно враховувати його специфіку, зупинитися на деяких визначеннях і термінах, і тлумаченні їх окремими дослідниками.

В сучасний час існує багато думок в визначенні сутності інноваційної діяльності. В працях П.А.Андреева інноваційна діяльність визначається як процес або діяльність, у ході якої здійснюється стратегія прориву на базі реалізації ідеї, відкриття або технічного винаходу, доведених до комерційного використання і отримання ефекту [9].

На думку В.Г.Мединського, Л.Г.Шаршуковой, інноваційна діяльність – це складна динамічна система дій і взаємодії різноманітних методів, факторів і органів управління, які займаються науковими дослідженнями, створенням нових видів продукції, удосконаленням устаткування і засобів праці,

технологічних процесів і форм організації виробництва на основі новітніх досягнень науки, техніки; плануванням, фінансуванням і координацією науково – технічного прогресу; удосконаленням економічних важелів і стимулів; розробкою системи мір по регулюванню комплексу взаємообумовлених заходів, спрямованих на прискорення інтенсивного розвитку науково – технічного прогресу і підвищення його соціально – економічної ефективності [127].

Ільдеменов С.В. дає наступне визначення „інноваційної діяльності” – це діяльність, що забезпечує впровадження науково – технічного результату і інтелектуального потенціалу для отримання нової або поліпшеної продукції (послуг) і максимальний приріст доданої вартості [82].

Ільєнкова С.Д., Гохберг Л.М. визначають інноваційну діяльність як вид діяльності по доведенню науково – технічних ідей, винаходів, розробок до результату, придатного в практичному використанні. Вона включає всі види наукової діяльності, проектно – конструкторські, технологічні, досвідні розробки, діяльність по освоєнню нововведень у виробництві і у їх споживачів – реалізацію інновацій [82, 49].

Узагальнюючі різні точки зору, автор дає своє визначення інноваційної діяльності. Під інноваційною діяльністю слід розуміти діяльність з моменту народження наукової або науково – технічної ідеї і доведення її до впровадження. Її можна представити у вигляді наступних етапів: науковий розвиток ідеї, проведення теоретичних і експериментальних досліджень, експериментально – конструкторська розробка, виробництво, доведення до стадії впровадження відповідними службами. У повному обсязі інноваційна діяльність включає цілий комплекс заходів, що спрямовані на ефективну реалізацію інноваційних ідей і подальшому практичному використанню отриманих результатів і розробок.

Для повного розуміння сутності інновації, необхідно також представляти і зміст інноваційного процесу. В різноманітній економічній літературі поняття „інноваційний процес” постійно уточнюється, розглядається з різних точок

зору. На відміну від інноваційної діяльності, інноваційний процес необхідно розглядати як життєвий цикл інновації, тобто оцінювати етапи проходження ідеї від появи до її розробки і впровадження.

Інноваційний процес зв'язаний зі створенням, освоєнням і розповсюдженням інновацій. У рамках цього процесу виробники інновацій з метою отримання прибутку створюють і просувають новачки до їх споживача. Починається він з появи ідеї і закінчується її комерційною реалізацією.

З нашої точки зору інноваційний процес можна представити як цілеспрямовану діяльність менеджменту організації для отримання нових продуктів, технологій та послуг, які забезпечують економічну, технологічну, екологічну або соціальну ефективність сільськогосподарських підприємств.

Інноваційний процес реалізується передачею інформації із сфери дослідження і її матеріальним перетворенням в виробництво, він є сукупністю взаємопов'язаних елементів, які об'єднують діяльність по виробництву і впровадженню інновацій. Наукові організації, впроваджувальні формування і споживачі науково-технічної продукції (сільськогосподарські товаришвиробники) повинні діяти зкоординовано в інноваційному процесі: від виявлення потреби і наукового винаходу до масового освоєння інновацій.

У науковій літературі структурізація інноваційного процесу здійснюється по різному. Наприклад, В.Г.Мединський і С.В.Ільдеменів [127, 82] подають інноваційний процес у вигляді інноваційного ланцюга, що відображає лінійну послідовність таких стадій, як: генерування нової ідеї, експериментальна реалізація нової ідеї, освоєння у виробництві, масовий випуск, споживання. Б.Санто вважав, що інноваційний процес має таку структуру: фундаментальні дослідження, прикладні дослідження, дослідне виробництво і розробки, підготовка до виробництва, виробництво, збут [166]. Словацькі економісти Л.Водачек і О.Водачкова структурізують іноваційний процес наступним чином: наука, дослідження, розробка, виробництво, споживання [27].

Отже, незважаючи на незначні відмінності у визначенні кількості фаз та їхніх назвах у наведених моделях, відсутні принципові відмінності у визначенні

структури інноваційного процесу.

У загальному вигляді структуру інноваційного процесу можна подати у вигляді чотирьох основних етапів:

- створення наукових розробок і доведення їх до інновацій
- розповсюдження інновацій (доведення інформації про інновації, навчання);
- освоєння інновацій в виробництві
- оцінка ефективності інновацій

Таблиця 1

Етапи , заходи та виконавці інноваційного процесу

Етапи	Заходи	Виконавці
Створення інновацій	Вивчення проблем, що потребують наукового рішення Оформлення наукових ідей. Проведення досліджень і створення інновацій	Інноваційні формування Наукові організації
Розповсюдження інновацій	Формування інформаційних ресурсів завершених наукових розробок. Інформування і навчання потенціальних споживачів	Інноваційні формування, навчальні заклади, органи управління АПК
Впровадження інновацій	Підготовка інновацій до освоєння, оформлення інноваційного проекту, впровадження	Інноваційні формування, товаровиробники
Оцінка ефективності інновацій	Визначення ефективності освоєння інновацій (відношення додаткової продукції або доходу, отриманого виробниками до витрат на створення інновацій і освоєнні в виробництві	Інноваційні формування, товаровиробники

Найбільш тривалим є процес створення інновацій. Проведення фундаментальних і прикладних досліджень і розробок, не дивлячись на те, що це пов'язано з певним ризиком отримання незадовільних результатів – необхідний етап в процесі створення науково –технічної продукції.

Розробка вважається закінченою, коли повінстю виконан план дослідження і отриман певний результат. При цьому дуже необхідною є

виробнича перевірка. Наприклад, щодо нових сортів сільськогосподарських культур цією стадією є державне сортовипробування по відношенню до нової техніки. Поряд із виробничою перевіркою йде стадія оформлення закінчених роробок як об'єктів інтелектуальної власності, видача патентів і ліцензій. Наукова розробка становиться інновацією тільки після апробації і рекомендації її до масового впровадження в виробництво.

Для розповсюдження та впровадження інновацій використовуються різні напрямки і конкретні канали проникнення в агропромислове виробництво. Важлива роль при цьому відводиться функціонуванню інноваційних формувань, які б сприяли ефективному впровадженню результатів інноваційної діяльності в виробництво та були б з'єднувальною ланкою між наукою та виробництвом. На сучасному етапі цьому питанню не приділяється належної уваги. В подальшому, по мірі розвитку і удосконалення інформаційних технологій та інноваційних формувань, повинні бути створені умови для того щоб товаровиробники узнавали про інновації не тільки по виробничому досвіду передових господарств, але і безпосередньо від науки ще на стадії створення інновацій.

Ефективність інноваційного процесу можна визначити після його впровадження, оскільки тільки після появи нововведення на ринку становиться зрозумілим, чи задовільняє воно нову потребу ринку.

Інноваційний процес не закінчується розробкою і впровадженням інновації, він не переривається і після впровадження, бо в міру розповсюдження нововведення удосконалюється, здобуває нові споживчі властивості, що відкриває для нього нові галузі застосування, нові ринки, а отже, і нових споживачів, які можуть сприймати даний продукт, технологію або послугу як нові саме для себе. Таким чином, інноваційний процес охоплює цикл обробки науково – технічної ідей до її реалізації замовнику або на комерційній основі на ринку, або інновації, орієнтовані на ринок, на конкретного споживача або потребу.

Для подальшого дослідження потребує уточнення поняття «інноваційний

продукт».

Законодавчо закріплено наступне визначення: інноваційний продукт є результатом виконання інноваційного проекту і науково-дослідної розробки і (або) дослідно-конструкторської розробкою нової технології (у тому числі інформаційної) або продукції з виготовленням експериментального зразку або дослідної партії і відповідає наступним вимогам:

- він є реалізацією (впровадженням) об'єкту інтелектуальної власності, на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) або отримані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензій, або реалізацією (впровадженням) відкриттів;

- розробка продукту підвищує вітчизняний науково-технічний і технологічний рівень;

- в Україні цей продукт вироблено (буде вироблено) вперше, або коли не вперше то порівняно з іншим аналогічним продуктом, що представлений на ринку, він є конкурентоздатним і має суттєво більші високі техніко-економічні показники.

Під інноваційним продуктом в сільському господарстві ми будемо розуміти результат інноваційної діяльності, який отримав практичну реалізацію у вигляді нового товару, технології або послуги і який при впровадженні у виробництво дає певний економічний ефект.

Висновки. На основі узагальнення і аналізу матеріалу викладеного в даній статті можна зробити наступні висновки:

1. Інновація відображає певний підйом і виступає рішучою силою якісної зміни об'єктів управління і приносить ефект для організації. Стосовно до сільського господарства інновація представляє собою реалізацію в господарську діяльність результатів досліджень і розробок у вигляді нових сортів рослин, порід і видів тварин і птиці, нових або поліпшених матеріалів, нових технологій в рослинництві, тваринництві, нових добрив і засобів захисту рослин, нових методів профілактики і лікування тварин і птиці, нових форм організації і управління різними сферами економіки, нових підходів до

соціальних послуг, що дозволяють підвищити ефективність виробництва. Це є отримання економічного, технологічного, екологічного і соціального ефектів від впровадження наукових досліджень.

2. Під інноваційною діяльністю слід розуміти діяльність з моменту народження наукової або науково – технічної ідеї і доведення її до впровадження. Її можна представити у вигляді наступних етапів: науковий розвиток ідеї, проведення теоретичних і експериментальних досліджень, експериментально – конструкторська розробка, виробництво, доведення до стадії впровадження відповідними службами. У повному обсязі інноваційна діяльність включає цілий комплекс заходів, що спрямовані на ефективну реалізацію інноваційних ідей і подальшому практичному використанню отриманих результатів і розробок.

3. В сучасних умовах ефективний розвиток агропромислового виробництва можливий лише на основі розвитку інноваційних процесів, спрямованих на суттєву модернізацію аграрного виробництва шляхом впровадження досягнень науки і техніки. Сутність інноваційного процесу в сільському господарстві виявляється не тільки в створенні нового або поліпшеного продукту або послуги, скільки в їх використанні і впровадженні в аграрне виробництво. Під інноваційним продуктом в сільському господарстві слід розуміти результат інноваційної діяльності, який отримав практичну реалізацію у вигляді нового товару, технології або послуги і який при впровадженні у виробництво дає певний економічний ефект.

Література:

1. Андреев П.А. Инновационные процессы в сельском хозяйстве _ П.А. Андреев. – М.: «Агро-Вестник», 2000. – 182 с.
2. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації / Антонюк Л. Л., Поручник А. М., Савчук В. С. . — К. : КНЕУ Київський національний економічний ун-т, 2003. — 394с.

3. Водачек Л. Стратегия управления инновациями. / Водачек Л. Водачкова О. – М.: Экономика, 1998. – 312с.
4. Голиков В.І. Наміри, реалії, можливості та шляхи реалізації інноваційної стратегії розвитку економіки України / В.І. Голиков // Економіка і прогнозування. – 2004. - № 1. – С. 31 -38.
5. Гохберг Л.М. Анализ и перспективы статистического исследования инновационной деятельности в экономике России / Л.М. Гохберг, И.А. Кузнецова // Вопросы статистики. – 2004. - № 9. – С. 3-15.
6. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України/ Олександр Іванович Дацій. — К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2004. — 428с.
7. Закон України «Про інноваційну діяльність»/ Відомості Верховної Ради України. – 2002. - №36.
8. Ильдеменов С.В. Инновационный менеджмент / С.В. Ильдеменов, Ильдеменов А.С., Воробьев В.П. – М.: Инфра- М, 2002. – 211 с.
9. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навчальний посібник: Навчальне видання / С.М. Ілляшенко. - Суми: Університетська книга, 2003.- 278 с.
10. Ковалев Г.Д. Основы инновационного менеджмента / Г.Д. Ковалев. - М: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 208 с.
11. Медынский В.Г. Инновационный менеджмент / В.Г. Медынский – М.: ИНФРА – М, 2002. – 314с.
12. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: Учебник для ВУЗов / Морозов Ю.П. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000. – 388с.
13. Санто Б. Инновация как средство экономического развития. / Санто Б. – М.: Прогресс, 1990. – 384с.
14. Шумпетер Й. Теорія економічного розвитку / Й. Шумпетер. – М.: Прогрес. – 1982. – 454 с.